

Miro Vuksanović

ORFELIN

3707.

Ceo dan, juče, čitao sam o Zahariji Orfelinu. Spremao sam reč za otvaranje izložbe o njemu, u Tronoši, za Vukov sabor. Uvek me privlačilo njegovo neobično prezime. Sa-stavio je imena dva mitska pevača, Orfeja i Lina, i dobio Orfelin. Ista reč, na francuskom, znači – siročče, sirjak, čovek bez imanja i zaštite. A ista reč kazuje ime "kamen na vrhu krune". Svaka kombinacija je zanimljiva. Kaže da je Zaharija bio neobičan i da je sebi dao neobično prezime. Živeo je šezdesetak godina (oko 1726, Vukovar – 19. I 1785, Sajlovo, Novi Sad). Koliko godina, toliko zanimanja. Gotovo tako. Prvi je srpski pesnik koji je štampao svoje pesme. Nije ih potpisivao. Možda nije smeo, možda ga je bilo sram. Njegov je *Večiti kalendar*. Njegova je divna *Kaligrafija*. Njegovo je *Žitije* Petra Velikog, ruskog. On je sa Dositejem i Rajićem najzaslužniji Srbin osamnaestog veka.

Krnja Jela, 28. VIII 2002, 7⁵⁰

3708.

Zaharija Orfelin je napisao *Plač Serbiji*. Tekst je ostao do danas kao i drugi njegovi spisi (pomenuti malo pre, *Iskusni podrumar*, još poneki). Ostale su njegove vanredne grafike, bakrorezi, inicijali, vinjete, sindelije, gramate i druge njegovom rukom izrađene stvari. U predgovoru jednoj svojoj knjizi kritikovao je svoju pesmu *Plač Serbiji*. Da li se pokajao? Da li su ga na to primorali? Da li je tako mogao jer nije pesmu potpisao? Bolje je čitati pesmu od ovih pitanja. U predgovoru *Večnom kalendaru* pisao je za sebe da je odavno mrtav. Bio je bolestan, tuberkulozan, a štampanje je trajalo. Mislio je da će otići pre no što će otići knjiga u narod. Zaslužan, raznorodan, svestran, sirot, kuđen, nepri-znat...

Krnja Jela, 28. VIII 2002, 8⁰⁰

3709.

Često sam, najčešće nedeljom pre podne, sa nekim, išao uz polje, od Novog naselja, od Bistrice, kako su mu ime dali po nekadašnjem imenu, u livade, kroz žita, pored bivše vojničke ograde i kanala ispod nje, malog. Izlazio sam na uzvišicu, ravnu, obrađenu, sa salašom, sa svinjcima i lavežom. A desno od mene, od Rumenke, od puta, dolazile su kuće, u neredu, narasle posle srpskog izbega, posle krajinskih stradanja, mobama diže-ne, obilate, sa širokim prozorima, u uskim i zemljanim ulicama. Nisam proverio (a to ću učiniti kada onamo odem) da li su ljudi u Sajlovu, u novom naselju, gde je nekada vladika bački imao svoj majur, u osamnaestom veku, gde je dao krevet sićijavom Zahariji Orfelinu da onde navek počine, da li su Sajlovčani svojoj sirotnoj ulici, jednoj, dali Orfelinovo ime. Bilo bi pravedno. To bi dvoje išlo jedno uz drugo.

Krnja Jela, 28. VIII 2002, 9²²

3710.

Da li su Sajlovčani i oni što žive u gradu pored njih, osim profesora, istoričara, bibliografa i ostalih koji su zagledani u predvukovski vek, pročitali rečenicu Dositeja Obradovića: *Naš je pokojni gospodin Orfelin blaženiji i blagopolučniji od sviju njegovoga vremena srodni?* Da li su doznali koliko je bilo srodnih Orfelinu? Kolicina nabraja da je Orfelin bio učitelj, pisar, administrativac u crkvenim upravama, kaligraf bez premca, kartograf, ilustrator, grafičar, štampar, bakrorezac, pedagoški pisac, autor bukvara slavenskih i latinskih, pesnik, pisac na srpskom, ruskom i nemačkom, govornik na latinskom, italijanskom i francuskom, prevodilac, teološki polemičar i bogoslov, projektant originalnih tornjeva na sremskokarlovačkoj crkvi, izdavač knjiga, časopisa, liturgijskih stvari, čovek sa krupnim minejskim rukopisom...

Krnja Jela, 28. VIII 2002, 9³³

3711.

... da li znaju, igde, a ne u Sajlovu i Novom Sadu samo, da je Zaharija Orfelin, osim pomenutog pod prethodnim brojem (uz Orfelinovo ime lepo pristaju brojevi i današnji datum, lepo i prirodno), da je bio filolog, leksikograf, da je započeo da sastavlja veliki srpski *Slovar*, a slovo je reč, a slovar je rečnik, fino mi je pa ponavljam, da je bio urednik kalendara, onog *Večnog* i ponekog godišnjeg, da je u kalendaru njegovom Vuk Karadžić našao znak za slovo ć, da bi lakše mogao napisati Stefanović, svoje prvo prezime, po ocu, svoje *očestvo*, kako kažu Rusi, isto kao i Orfelinovo, jer je i on bio Stefanović, kaže Skerlić, jer se i njegov otac zvao Stefan, kolicina danas među nama nabrajaju da je Orfelin bio prvi urednik prvog broja prvog časopisa srpskog i južnoslovenskog, *Slavenoserbskog magazina* iz 1768, da je prvi pozvao na saradnju u časopisu, a nije mu se imao ko odazvati, pa je njegov *Magazin* jedina...

Krnja Jela, 28. VIII 2002, 9⁴³

3712.

... kao što mu je i Petar bio jedina, što ga je dao u školu, uzaludno, što se sina odrekao jer u njemu nije *nadežde* imao, da je Zaharija Orfelin bio recenzent izdanja, da je imao "bakarnu tipografiju" u Sremskim Karlovcima, kuću u Novom Sadu i u Kamenici, poslove u Beču, Temišvaru i Veneciji, da je bio korektor, pa valja još puniti pitanje kao što je Orfelin punio svoju radoznalost, kolicina znaju, danas, kada smo iz štiva počeli da izagonimo štamparske greške i zašto to tako ubedljivo nismo do ove naučili, niti ćemo, kako smo masovno u trčeće štampanje ugazili, kolicina skida kapu pred Orfelinovim uredničkim poslovima i zna da je svoju *Kaligrafiju* štampao u tri hiljade primeraka...

Krnja Jela, 28. VIII 2002, 9⁵³

3713.

... i to onda, 1778, i koliki su tiraži naših (i mojih) knjiga u sadašnji dan, kolicina zna da je Orfelin prodavao svoje i tuđe knjige, da je imao najveću privatnu srpsku biblioteku svog vremena, probranu, sa zapisima na knjigama, višejezičnu, da od njegove knjižnice ponešto ima i danas, da je poneka njegova knjiga pretekla i u njegovom Vukovaru, ne pomenulo se ono što je na knjige krenulo i na ćirilična slova u njima, da je Orfe-

lin bio naučnik u noćima kada je to u srpskom svetu bila retkost, da je bio prirodnjak, kako je iz žargona ušlo u udžbenik, da je bio botaničar, da je krenuo da sastavi veliki srpski *Travar*, veliki spisak imena trava, da nije dovršio ni *Travar* ni *Slovar*, nije dala sičija, da je Orfelin pisac vinske knjige, knjige o vinima, o svemu u njima i vinskim podrumima, pisac pouka za svaku priliku, dnevnu i noćnu, opisivač prirodnih pojava, da je o njemu knjigu prvi napisao Tihomir Ostojić...

Krnja Jela, 28. VIII 2002, 10⁰²

3714.

... da o njemu postoji bogata literatura, skerlička, čurčićka, čalićka, radojčićka, josifovićka, kirilovačka, tucakovska, militarska, strahinjokostićka, mirjanskoboškovačka, timotijevićka, mamuzićka, mladenskoleskovačka, dinkovskodavidovska, otovićka, kajpertska, fejnberška, ali da to nije dosta, ne može biti, jer je Orfelin, pored svega načetog, bio i bibliograf, početnik u svemu, neko će možda cinično reći, ali će se brzo uhvatiti za usta, jer je Orfelin bio istoričar, izradio je ogromnu biografiju, ukrašenu, u više knjiga, u više izdanja, venecijanskih i ruskih, izradio je, dakle, istorijsku priču o caru Petru Velikom, o velikom caru veliku knjigu, jednu od najboljih srpskih knjiga, a kolicina zna da su tek posle dva veka priznali da je ta knjiga Orfelinova...

Krnja Jela, 28. VIII 2002, 10¹⁵

3715.

... da je Orfelin bio vinogradar, korespondent u ime drugih i u svoje ime, da je poslednje pismo poslao Jakovu Šmuceru u Beč, nepun mesec pred kraj što ga je u svom dnevniku zapisao istoričar Jovan Rajić, da je školovao svog sinovca Jakova, svog nastavljača u likovnim poslovima, da je pisao političke i sociološke studije, da je pisao tužbu protiv pravoslavnih Rusina koji su ometali gradnju crkve u Krsturu, da je u pero hvatao misli mitropolita Pavla Nenadovića, da je stihom i majstorskom linijom slavio Mojseju Putnika, da je ručno uresio likovima srpskih svetaca Živanovićev *Srbljak*, da je započeo ono što zovemo istorijski roman, da je sastavio popis Kameničana iz 1741. koji su umrli bez nasledstva, pa kolicina danas među nama zna da je Zaharija Orfelin izradio ona-ko svečane bakroreze Kneza Lazara i Krušedola te ih gledamo na zidovima, u odajama...

Krnja Jela, 28. VIII 2002, 10³⁰

3716.

... ko ima vremena i interesa da iščitava Save Palančanina *Data Orfelinianu*, do bola detaljnu, po godinama i događajima načičkanu, kao da je hteo da ga živog privede u Maticu srpsku gde je možda najviše od Orfelina ostalo, kolicina sada, dok ovo pišem, zna koliko je ikonostasa uredio Orfelin i da je bakrorez *Sveta trojica sa arhistratigom Mihailom* rezao i umnožio za manastir Privinu glavu, kolicina zna gde je Privina glava i risovana ikona, ili pamti sećanje Veljka Petrovića kako se Laza Kostić, u Somboru, posle čitanja novina, sitno i pakosno smejaio nekom "pronalazaču" koji je otkrio ime starog majstora, da se zvao Risuval, da je to našao napisano, a nije znao da je to glagol a ne ime, kolicina...

Krnja Jela, 28. VIII 2002, 10⁴⁵

3717.

... vidi ovog pronalazača koji je otkrio Zahariju Orfelina posle toliko godina, svojih i njegovih, kako meša musli u kiselom mleku, leži na tvrdom krevetu, uzaslonjen, s dignutim kolenima, ućutan i zatečen, dok Danilo u svom krevetu čita nečiji traktat o slikarstvu, dok ovaj pronalazač, nalik *kolicini* koju toliko pominje, a nije siguran da li se piše da kolicina zna ili kolicina znaju, sa sveskom naslonjenom na oba dižena stegna i vune-ni jorgan na njima, prikuplja orfelinovske "musle", stavlja ih u svoju dosadnu rečenicu, natranu, sve više takvu, tobož sve sipa iz glave, a zapravo uzima iz stranica što ih je juče prvi put pročitao, a ne bi ni tada da nije morao, da nema obavezu čim se vrati u grad gde je zaturen Orfelinov grob, gde su smirene njegove knjige, za sastavljanje kataloga, za bibliografe bibliografija, pankovićkih, i za brkovičko-grbičku pažnju, za vežbanje fontova, staročiriličnih, u elektronskom katalogu, pod novkinkošokičkom rukom...

Krnja Jela, 28. VIII 2002, 10⁵⁵

3718.

... za ksenijski katalog od jednog tabaka o čoveku koji je imao jednu knjigu od blizu dve stotine tabaka, posle 275 godina od njegovog rođenja, pa pita i dalje uporno pero, što avetnije to upornije, pita ne prestaje od zapisa broj 3710, pomalo i pre njega, kolicina učenih srpskih duša zna u ovaj velikogospojinski dan kada se kraj njega, kraj pronalazača koji pitanje savija u klupko, obeležava velika godišnjica Lavre koja je starija od Kosova i od Petrovića, kada je sedamstotinaipedeset godina otkako je sigom utvrđena Morača, koliko duša, tamo i drugde, zna da je Zaharija Orfelin otiskivao antiminse, da je nazvan "serpski Diogen" od Atanasija Stojkovića, da je Pavle Solarić pitao *dokle će Zaharija Orfelin među nama u rezbi prvi i poslednji biti...*

Krnja Jela, 28. VIII 2002, 11¹¹

3719.

... i kolicina u isti svetac mari za Stojkovićeve, Solarićeve i Orfelinove spise i nauke, koliko ih zna da je Orfelin na bakroreznim listovima prikazao svete Nemanjiće, pretke Stefanu Vukanova koji je 1252. ozidao Moraču sedrom koja je vađena iskraj ovog teksta, iskraj mesta u kojem nastaje, kod prozora s kojeg se kroz bukovu goru naziru prevoji kuda je išao kamen u Moraču pre toliko godina, koliko ih na saboru moračkom zna da je orfelinska ruka krenula da risuje Lavru oko koje su se okupili, koliko ih, svuda, bilo gde, u bilo kojoj kući, ume da čita kaligrafski niz orfelinski, a koliko ih se mršti i otura rukom ista slova, jer nisu *in* i nisu *kul*, otkud im pomisao da čitaju kako je Zaharija Orfelin (da pogledam šta), evo, 22. februara 1759. "beležio na računima prihoda mitropolije od arende u koviljskom ritu", da mu je 5. juna 1760. jedinac prohodao, malo kasnije i progovorio, da je 6. avgusta 1764. "venecijanski štampar Dimitrije Teodosije dobio odobrenje za štampanje...

Krnja Jela, 28. VIII 2002, 11²⁷

3720.

... Orfelinovih knjižica poezije: *Setovanije naučenago mladago čeloveka* i *Melodia k proleću*", da napišem bez jata, može se povampiriti jat kao i oni što hoće da ga ožive,

zamene i ujednače, a koliko nas za to mari i zna da je Marija Terezija (ništa bez nje i naših sunarodnika probranih iz stroja, po priči i po prilici, za nikad smirljivu caricu), da je ona posle izveštaja ilirske dvorske deputacije, u julu 1777, ne moram svuda prepisivati datum, evo ovako, "nagradila Orfelinovu *Kaligrafiju* sa sto dukata i dekretom odredila da Orfelin načini bakrorezno izdanje od 17 listova na srpskom i vlaškom jeziku..."

Krnja Jela, 28. VIII 2002, 11³⁷

3721.

... i da je ista carica naredila da *Kaligrafija* bude u listovima bakroreznim, na pet listova, i "na nemačkom jeziku u više hiljada primeraka", a koliko nas sada, sa mnom, pomišlja da Marija Terezija nije cenila samo momačku lepotu no da je dukatima kitila i krasnopis, Orfelinov i naš, da je Orfelin to po pravdi dobio, da je ugarska dvorska kancelarija loše mišljenje dala o njegovoj *Promemoriji*, da je 1781, bolestan, bio u manastiru beočinskom, da je odatle otišao u Grgeteg, da je odatle isteran, da ga je iguman Remete Danilo Marković s bratijom, posle moljakanja, primio u svoj manastir, da je Orfelinu Kiril Živković, kasniji episkop pakrački, u pismu poslao "mnogo grdnji, grubih uvreda, napada i omalovažavanja", dve godine pred njegovu (Orfelinovu) smrt, da su tek Pavle Šafarik, Lukijan Mušicki i Dimitrije Ruvarac, posle dugog muka, počeli da osvetljavaju Zahariju Orfelina, pa kolicina, doista, sve to danas hoće da zna?

Krnja Jela, 28. VIII 2002, 11⁵⁵

3722.

U pet do dvanaest, prekinut u pitanju, a ko zna koliko bi trajalo da mi Kosa nije donela čaj i rekla da pumpa za vodu, koja vodom vodu goni uz brdo, bez struje, da "pumpa nešto štuca i krklja", srećom prekinut, radi mene, pošto niko neće pod ovakvo i ovoliko pitanje, šta će tamo, niti ga zanima pitač ni odgovor, osim onih što uzimaju pincetama fusnote, napomene, godine, gole činjenice i citate, sastavljaju studije i bibliografske jedinice, ali neće ni oni. Lako im je videti odakle je sve ovde natrpano, uzeto i postavljeno, da je sve rađeno bez pincete, nemarno, raskalašno, da bi ličilo na Zahariju Orfelina, ne na njih. Zato će orfelinovci zanositi glavu od ove pripovesti koja se zanosi da to jeste.

Krnja Jela, 28. VIII 2002, 12⁰³